

Redovisning av uppdrag.

Utredning om Stora synagogans medlemskap i Masorti Europe.

Ingrid Lomfors & Alf Levy

Stockholm den 1 juli 2021

Innehåll

Kap 1. Inledning.....	3
Avgränsningar.....	3
Metod och källor.....	4
Objektivitet och principer.....	4
Kap 2. Historisk bakgrund till anslutningen till Masorti.....	4
Kriterier vid anslutning till Masorti Europe.....	7
Kap 3. Masorti som ”organisation” – då och idag.....	9
Skillnader inom Masorti.....	9
Masortis syn på tolkningsföreträde.....	11
Kap 4. Vilka påtagliga (mätbara/ icke mätbara) förbättringsområden har anslutningen bidragit till?.....	12
Resultat av enkätundersökning.....	13
Slutsatser.....	14
Kap 5. Har medlemskapet inneburit förändringar avseende halachiska tolkningar av Stockholms ”minhag” eller kring vem som äger tolkningsföreträde gällande halachiska frågor i synagogan?.....	15
Kap 6. Har anslutningen påverkat möjligheterna avseende rekrytering av rabbin och kantorstjänster?.....	16
Kap 7. Hur fristående / bunden är Stora synagogan i förhållande till Masorti?.....	16
Kap 8. Vad kan ett eventuellt utträde innebära för Stora synagogan och för församlingen i stort?.....	17
Kap 9. Sammanfattning.....	18

Kap 1. Inledning

Bakgrund:

I början av maj 2021 fick rapportförfattarna i uppdrag av Judiska församlingens ordförande Aron Verständig att utreda frågan om Stora synagogans medlemskap i Masorti. Bakgrunden är en motion ställd till församlingens fullmäktige om att ”utvärdera medlemskapet i Masorti Europe”.¹ De frågor som vi blivit ombudda att utreda är följande:

- Hur aktualiserades en anslutning till Masorti och hur gick beslutet till?
- Vilka påtagliga (mätbara/ icke mätbara) förbättringsområden har anslutningen bidragit till?
- Har medlemskapet inneburit förändringar avseende halachiska tolkningar av Stockholms ”minhag” eller kring vem som äger tolkningsföreträde gällande halachiska frågor i synagogan?
- Har anslutningen påverkat möjligheterna avseende rekrytering av rabbin och kantorstjänster?
- Hur fristående / bunden är Stora synagogan i förhållande till Masorti?
- Vad kan ett eventuellt utträde innebära för Stora synagogan och för församlingen i stort?

Avgränsningar:

Dessa frågor är omfattande och kräver både förkunskaper och tillgång till historiska och samtida dokument, internationella utblickar, liksom förankring och dialog med nuvarande och tidigare tjänstemän och medlemmar. Med de begränsade tidsramar och resurser som stått till förfogande är vår bedömning att avgränsningar varit nödvändiga.² Vi har valt att besvara varje fråga, och dessutom lagt till några egna, men rapporten ger inga heltäckande eller uttömmande svar. Vi hoppas emellertid att rapporten ska ge en viss vägledning för att

---

¹ För att se motionen hänvisar vi till kansliet. Motionen har beteckningen 2020/2.

² Aron Verständig menar att utredningen bör ta cirka en månad. Vi har haft vissa svårigheter att få fram det underlag som vi behöver dvs protokoll, organisationsstruktur, roller och mandat, styrkedja mm.

underlätta för framtida övervägande gällande Stora synagogans /Judiska församlingens medlemskap/relation till Masorti Europe.

Metod och källor:

De källor vi har använt är i första hand protokoll och rapporter från olika möten, utkast till ansökningar, hemsidor och andra handlingar. Vi har deltagit i den seminarieriserie om Masorti som arrangerades av Föreningen egalitär judendom (FEJ) i Göteborg under våren 2021. Seminarierna ägde rum på zoom. Vi har även tagit fram en enkät (kvantitativ intervjumetod) som skickats ut till ett begränsat antal individer med nära anknytning till Stora synagogans verksamhet 2009-2021, och som har besvarats anonymt. Vi har därutöver gjort separata intervjuer med två församlingsordföranden under den aktuella perioden, samt inhämtat sakkunskap från flera personer.

Objektivitet och principer:

Vår utgångspunkt är att besvara frågorna i uppdraget så neutralt och objektivt som möjligt, utan egna värderingar.

Frågan om Masorti väcker intresse och engagemang. Många har velat delge sina synpunkter på frågan. En viktig princip under arbetets gång har varit öppenhet och transparens kring själva processen och de metoder vi har använt. Samtidigt har vi varit angelägna om att inte låta oss styras åt något håll, utan att strikt hålla oss till de frågor vi har blivit ombudade att besvara inom den tidsram och de underlag som vi har haft till förfogande.

Vår förhoppning är ett kunna leverera ett gott underlag till ordföranden, som i sin tur få ta ärendet vidare till styrelsen och fullmäktige.

Kap 2. Historisk bakgrund till anslutningen till Masorti

Den första frågan i uppdraget lyder: "Hur aktualiserades en anslutning till Masorti och hur gick beslutet till?"

Den 22 april 2009 fattade fullmäktige beslut om att ansluta Stora synagogan till Masorti Europe. Följande står i protokollet:

*”Kommittén för Stockholm Stora synagoga (KSSS) har i en skrivelse till föreståndarna begärt att föreståndarkollegiet till fullmäktige ska föreslå att ansöka om medlemskap för Stockholm Stora Synagoga i Masorti Europe. Avsikten med en anslutning till Masorti Europe är att för Stora Synagogan i religiöst avseende skapa tydlighet och stadga. KSSS har i sitt arbete inhämtat de religiösa tjänstemännens, klei kodesh, överrabbin emeritus Morten Narrowes och gabbagruppernas godkännande. Likaså har godkännande inhämtats från den övergripande religiösa kommitténs arbetsutskott. Fullmäktige **beslöt**, enligt föreståndarnas förslag, att ansluta Stora Synagogan till Masorti Europe. Fullmäktige **noterade** vidare att föreståndarnas beslut, att föreståndaren för religiösa ärenden fått i uppdrag att arbeta fram underlag för att fortsätta diskussionen om hur ökad autonomi i Stora synagogan kan åstadkommas, inom ramen för vad som ryms inom stadgarna.”³*

Beslutet om att låta ansluta Stora synagogan till Masorti Europe förefaller således ha haft en bred förankring.

Diskussionen om en anslutning påbörjades inom Kommittén för Stockholm Stora synagoga (KSSS) sannolikt året innan, dvs under 2008.⁴ På hösten detta år tog KSSS initiativ till att bjuda in representanter från Masorti Europe till Stockholm. På mötet den 22 september 2008 medverkade rabbin Chaim Weiner och Claude Machline – dåvarande president of Masorti Europe.

Weiner och Machline träffade representanter från KSSS, församlingens ledning, tjänstemän, gabbaim mfl. Vi har tyvärr inte hittat någon rapport från JFs sida från detta möte. Däremot finns en utförlig rapport om hur Weiner och Machline själva uppfattade situationen i Stockholm samt hur frågan om en anslutning har aktualiserats. Vi har valt att återge en stor del av rapporten då den besvarar frågan om hur anslutningen gick till:⁵

³ Protokoll 22 april 2009 Fullmäktige för Judiska församlingen. (Daniel Janses ”arkiv”)

⁴ Enligt dagordningar från KKSS styrelsemöten (Alf Levys ”arkiv”)

⁵ Rapporten heter ”Report on Visit to Sweden 22 september 2008, bilaga 3” (Alf Levys ”arkiv”)

” The Central Synagogue in Stockholm, which caters to some 4000 Jews, has a long tradition of association with Masorti Judaism, but has never formally been affiliated with it. There have been Conservative rabbis at the community for at least 50 years. Rabbi Morton Narrowe, a graduate of JTS, was in the pulpit for 40 years. Since he retired, Rabbi Phil Spectre, of the Masorti movement in Israel, took over the pulpit, and he was followed by Dov Vogel. Two years ago the community voted to become egalitarian, and now functions as a fully egalitarian community. The community conducts traditional prayer services, with the exception of the fact that there is an organ in the synagogue which plays on Shabbat. This is in line with the practice of the early Neolog synagogues and synagogues of the positive-historical school in Germany before the second world war - and says something about how long the synagogue has had a Conservative direction.

Historically, some children of the community have attended Camp Ramah in the United States. Cantors have come from JTS and rabbis have gone there for in-service training programmes. The community has had two Shlichim from Israel under the auspices of the Masorti movement. Despite all of this the community has always been proudly independent. It has felt that, as a Gemeinda synagogue, it is important that it has no formal affiliation.

Därefter beskrivs bakgrunden till varför Weiner och Machline uppfattar att en anslutning till Masorti har övervägs inom församlingen. Ett praktiskt skäl som anges från Stockholms sida är att det skulle vara lättare att rekrytera en rabbin, vilket också bekräftades av de två Masorti representanterna. Men man gjorde också en annan reflektion som har en djupare innebörd och perspektiv på Enhetsförsamlingen/”Gemeinda synagogue”. Man menar att tillväxten inom den ortodoxa gruppen inom församlingen har bidragit till att församlingens självständighet och oberoende som enhetsförsamling har undergrävts. Detta ska enligt rapporten skapa incitament för Stora synagogan att ansluta till Masorti:

”This sense of independence has been undermined in the last few years. In recent years the Orthodox community has grown more independent. The local Chabad rabbi, who is very popular, does a lot of Jewish teaching, and conducts many programmes for young and old alike. He functions in parallel with many community activities and has a base in one of the Orthodox synagogues. A second Orthodox rabbi, funded by the community, serves in the two Orthodox synagogues. With the loss of the orthodox element in the main, there is less justification for the synagogue to remain unaffiliated and maintain the myth of independence.“

Slutsatsen från mötet är att representanterna från Masorti Europe välkomnar en ansökan från från Stora synagogan i Stockholm.

Efter att fullmäktige den 22 april 2009 har bifallit KSSS/samt föreståndarkollegiets förslag om en anslutning till Masorti Europe ska en formell ansökan har ställts till Masorti Europe. Enligt korrespondens mellan Alf Levy, vid tiden föreståndare för religiösa frågor inom Judiska församlingen och Masorti Europe gick en ansökan gick iväg med epost den 29/4 2009. Styrelsen för Masorti Europe godkände ansökan om att anta Stora synagogan i Stockholm som medlem i Nice, Frankrike, samma år.⁶

I ett formell perspektiv bör det dock noteras att denna ansökan inte är undertecknad eller daterad. Vi har heller inte funnit något signerat original. Saken behöver därför utredas ytterligare för att få klarhet i frågan vem/vilka som skrivit under ansökan.

Kriterier vid anslutning till Masorti Europe:

I detta utkast till ansökan om anslutning framgår de kriterier som gäller/gällde vid ett medlemskap till Masorti Europe. De är 18 stycken och anges här i sin helhet:

Membership Criteria Document of Masorti Europe. To be considered for full synagogue membership in the European Region of Masorti Olami or of a National organisation affiliated with Masorti Europe a community must:

1. Accept the binding nature of Jewish Law (Halachah) and conduct the life of the community accordingly.
2. Accept the authority of the Rabbinic Assembly and Committee on Jewish Law and Standards (and where relevant the regional representation of these bodies) and the psikei halacha of Rabbis who are members in good standing of the Rabbinical Assembly in determining Jewish law and practice
3. Accept the authority of the European Masorti Bet Din in determining questions of Jewish status and other questions of Jewish Law it is authorized to address
4. Conduct traditional synagogue services on a regular basis, mainly in Hebrew and accordance with liturgy authorized by the Masorti/Conservative movement

---

⁶ Se bilaga 1. och epost från Levy till Lomfors den 27 juni 2021. Samt minnesanteckningar för mötet i Nice den 14 juni 2009. (Alf Levys "arkiv"). Vi har även undersökt om det finns transaktioner i samband med ev. avgifter. Enligt Peter Christensen på Judiska församlingen har inga medlemsavgifter mottagits från eller betalats till Masorti.

5. Include women in the religious life of the synagogue in accordance with accepted Masorti/Conservative halachic rulings, while respecting the sensitivities of the particular congregation
6. Adopt a fully egalitarian approach in regard to the educational and programmatic life of the synagogue and its management,
7. Engage in Talmud Torah as an integral component of Jewish life, espousing an open critical approach to Torah study and rejecting interpretations of Judaism that exclude the conclusions of modern scientific research and criticism.
8. Accept responsibility for tikkun olam as an essential value of Jewish tradition.
9. Welcome people for who they are, being tolerant of those who may be less observant and knowledgeable than the community's norms, out of a devotion to the principle of keruv levavot.
10. Support the centrality of Israel for Jewish life and tradition and seek to engage its members in the up building of the Jewish state and the fashioning of it as an exemplary society rooted in the vision of the prophets, while embracing aliya as the ultimate fulfilment of the mitzvah of yishuv Eretz Yisrael.
11. Recognize the mutual responsibility that all Jews have for one another (kal Yisrael areivim zeh b'zeh) and the particular responsibility that membership in Masorti Olami places on the synagogue to be concerned with the growth and development of other Masorti congregations.
12. Strive to engage the next generation in the life of the congregation, and to convey the values for which it stands through youth activities.
13. Be formally constituted in the country in which it is based. In the case of a country where there is an existing national religious association binding different streams (i.e., a Gemeinde) a community belonging to such an association will be eligible to be affiliated to Masorti Europe providing it meets all other Criteria of Membership.
14. Have at least 25 halachically Jewish members in good standing.
15. Have a constitution or set of by-laws that protects the above standards, provides for a board of management and makes provision for the rotation of synagogue officers and the conduct of the organisational life of the community in accordance with democratic principles
16. Formally endorse the mission statement of Masorti Europe
17. Be located in Western Europe or in a country which is a member of the EU
18. Not belong to any other religious stream's membership organization.⁷

Vi har inte funnit några formella handlingar inom Judiska församlingen som visar hur dessa kriterier har tolkats eller tillämpats vid skilda tillfällen. Vi har heller inte hittat det underlag som skulle tas fram i anslutning till att fullmäktige fattade beslut om att söka medlemskap: *"..att låta föreståndaren för religiösa ärenden... arbeta fram underlag för att fortsätta diskussionen om hur ökad autonomi i Stora synagogan kan åstadkommas, inom ramen för vad som ryms inom stadgarna."*⁸

---

⁷ "Application for Affiliation with Masorti Europe. Applicant Data Form Part 2" (Alf Levys "arkiv")

⁸ Protokoll 22 april 2009 Fullmäktige för Judiska församlingen. (Daniel Janses "arkiv")

Vi har med det källmaterial som stått till vårt förfogande därmed besvarat frågan: ”Hur aktualiserades en anslutning till Masorti och hur gick beslutet till?”

Kap 3. Masorti som ”organisation” - då och idag.

En vanlig indelning av judiska inriktningar inom den samtida judendomen är: ortodox, konservativ och reform judendom. Inom varje religiös inriktning finns en mångfald olika schatteringar, tolkningar och praktiker. Det finns även judiska församlingar som inte anser sig tillhöra någon av de tre stora inriktningar, utan har sin egen religiösa profil.

Masorti Olam är ett relativt nytt samlingsnamn på den konservativa inriktningen av judendomen. Ibland även kallad för traditionell. I USA används benämningen *Conservative* (*konservativ judendom* mer frekvent. Masorti Olams hemsida är inte uppdaterad och ger därför ingen aktuell information om rörelsens historik, organisering eller verksamhet.⁹ Man får heller ingen större vägledning om man slår på Masorti Europe.¹⁰ Det finns emellertid en hänvisning till Stockholms stora synagoga som tillhörande Masorti rörelsen.

Enligt hemsidan får man intrycket av att den mest aktiva och profilerade grenen av rörelsen finns i England, det är även där som Masorti Europe har sitt administrativa säte, samt sitt rabbiniska råd, Bet Din.¹¹

Skillnader inom Masorti

Enligt en färsk undersökning från the Pew Reserach Center om amerikansk judenhet visar på marginella förändringar i förhållandet mellan de olika religiösa inriktningarna: Den största inriktningen är fortfarande reform judendom (35%), därefter konservativ/Masorti judendom (17 %) och ortodox judendom (10%). Det visar på en marginell nedgång för konservativ judendom sedan senaste mätningen. Övriga utgörs av ”icke-anslutna” eller ”oberoende församlingar.”¹²

⁹ <https://masortiolami.org> (hämtad 2021-05-28)

¹⁰ Se ibid.

¹¹ <https://masorti.org.uk/masorti-communities/> (hämtad 2021-05-28)

¹² <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/05/11/10-key-findings-about-jewish-americans/>

Sverige har sedan efterkrigstiden varit orienterad mot USA. I modern tid har flera religiösa tjänstemän inom Judiska församlingen i Stockholm, men även i Göteborg fått sin utbildning inom konservativa institutioner i USA. De har satt sin prägel på utformningen av gudstjänstordning och tolkning av judiska seder och bruk.

För att ta reda på mer om hur Masorti rörelsen ser ut idag, deltog vi i en seminarieserie om Masorti arrangerad av Föreningen för egalitär judendom (FEJ) i Göteborg.¹³ Serien hölls under våren 2021 med anledning av att fullmäktige för Judiska församlingen i Göteborgs beslutat att anställa en Masorti rabbin. Rabbin Chaim Weiner, idag direktör för Masorti Europe/Bet Din och tillika inbjuden gäst, beskriver rörelsen som en ”gräsrotsrörelse”.¹⁴ Alla anslutna synagogor har sin egen historia och profil, men binds samman av en övergripande ideologi. Enligt Weiner är fundamentet för denna ideologi Halacha: *“We don’t differ too much from the orthodox except that we have a more open interpretation of the law. But not in the fundamental commitment to these laws.”*

Samtidigt, understryker Weiner, präglas de synagogor som ingår i Masorti av sin lokala omgivning och de förändringar som görs gällande tolkningar av Halacha: *“If we don’t change we end up being irrelevant. The world has moved on for us and we are no longer relevant. On the other hand, if you change a lot you become inauthentic. You are always caught in between these two.”*¹⁵

Idag är emellertid den konservativa rörelsen (Masorti) splittrad mellan USA och England/Europa. Enligt Weiner pekar utvecklingen av den konservativa rörelsen (Masorti) i USA att gå mer åt det liberala hållet, medan Masorti i England/Europa sneglar mer åt det ortodoxa hållet. Det har delvis försvårat tolkningen av Masortis riktlinjer. Ett aktuellt exempel på, som vi själva har noterat under detta pandemiår, där denna skillnad har uppenbarats sig, är synen på användning av teknik under shabbat.

---

¹³ Alf Levy deltog aktivt i samtalet, medan jag tog del av seminarieserien i efterhand. (FB Göteborgs judiska församling).

¹⁴ Enligt föredrag av Chaim Weiner den 21/2 2021 arrangerat av Egalitära föreningen i Göteborg på Zoom/FB.

¹⁵ Ibid.

I USA har många konservativa församlingar sänt live på zoom, dvs tillåtit en interaktiv video kommunikation. Medan många synagogor inom den europeiska grenen av Masorti har gjort en mer ortodox tolkning av vad halacha kan tillåta, och därför inte tillåtit interaktivitet, utan endast videoutsända gudstjänster med förinstallerad kamera.

I vissa europeiska Masorti församlingar som t.ex. i Göteborg gick man först på Masorti Europas linje om att inte använda interaktivitet på shabbat med hjälp av zoom. Därefter kom en sk. shuva – ett rabbinskt svar från The Committé on Law and Standard¹⁶ i USA om att zoom *är* tillåtet, varpå den Egalitära föreningen (FEJ) i Göteborg började sända på zooma. Detta motsattes sig Masorti Europe, varefter föreningen upphörde med zoom.¹⁷

Detta som ett exempel på olika tolkningar och olika besked i en och samma sakfråga.

En annan sakfråga som förefaller dela USA:s och Europas konservativa synagogor är synen på musikinstrument på shabbat. I många amerikanska konservativa synagogor är det numera mycket populärt att använda musikinstrument som en del av gudstjänsten. Enligt Chaim Weiner har Masorti Europe en mer ortodox syn på frågan. Hans egen syn är musikinstrument inte är förenlig med Masorti Europe. Däremot har man, enligt Weiner, respekt för de lokala masorti församlingar i Europa som använder musik t.ex. i Spanien.¹⁸

Det visar på bredden och mångfalden inom rörelsen.

Masortis syn på tolkningsföreträde

För att ge vägledning åt varje synagogas vägval i olika halachiska frågor är Masorti Olam tydliga med att den som äger tolkningsföreträdet i lokala frågor är församlingens rabbin. Så här skriver Rabbinical Assembly för den konservativa rörelsen på sin hemsida:

---

¹⁶ The Committee on Law and Standard lyder under Rabbinical Assembly och lyder under the Rabbinical Assembly. Den sammankallas bland vid tvistemål i halachiska frågor.

<https://www.rabbinicalassembly.org/jewish-law/committee-jewish-law-and-standards>

¹⁷ Intervju med Benjamin Gerber, religiös ledare för FEJ i Göteborg, den 23 juni 2021.

¹⁸ På frågan hur han ser på orgeln i Stora synagogan svarade Weiner att Masorti Europe inte är positiva till musik, men att man respekterar rabbinens tolkning och lokala traditioner. Framkom under seminarierien. Se not 8.

“The Conservative Jewish community places its trust in its rabbis to be interpreters of halakhah and guides to Jewish life and learning. Each rabbi serves as halakhic authority for his or her community, and our rabbis collectively give direction through the Rabbinical Assembly.”¹⁹

Vi återkommer mer i denna fråga längre fram i rapporten.

Kap 4. Vilka påtagliga (mätbara/ icke mätbara) förbättringsområden har anslutningen bidragit till?

För att kunna besvara denna fråga har vi i första hand utgått ifrån de specifika mål som medlemskapet till Masorti Europe förväntades uppfylla. Dessa mål finns beskrivna i det underlag som KSSS skickade ”Till Föreståndarna för behandling och remittering till Fullmäktige för beslut vid fullmäktigemöte den 19 april 2009”.²⁰ Medlemskapet ska ge följande specificerade mål:

- Möjlighet till utbyte på det personliga planet med andra masortiförsamlingar i Europa
- Hjälp vid tolkningsfrågor genom masorti bet din i London
- Hjälp vid konverteringar i alla dess steg (tydlig information, upplägg av utbildning, genomförande av konvertering)
- Hjälp med att förtydliga utbildningsplanerna vid b'nei mitvza utbildningen
- Underlättar vid rabbinrekrytering
- Tillgång till gästrabbiner i väntan på att vi lyckas rekrytera en egen rabbin
- Tillgång till utbyte på det personliga planet med andra masortiförsamlingar i Europa både för vuxna, de engagerade och för våra ungdomar och barn.
- Möjlighet att ta hit en masorti shaliach vilket vi i Stora synagogan är i stort behov av.²¹

Med utgångspunkt i dessa förväntade mål har vi sedan försökt följa upp hur dessa har implementerats i Stora synagogans verksamhet. Vi har valt att fokusera på de mål som är mätbara och kvantifierbara. Vi har använt en kvantitativ intervjumetod i form av en

¹⁹ <https://www.rabbinicalassembly.org/about-us/conservative-masorti> (hämtad 2021-06-02)

²⁰ FST 2009-03-11. Bilaga 5. (handlingen har tagits fram av JF:s kansli)

²¹ ibid

enkätintervju. Frågorna är således desamma eller liknande som ställdes vid diskussionen och beslutet 2009 om en anslutning till Masorti Europe. Ett mindre antal frågor har lagts till för att förtydliga frågan om tolkningsföreträde och beslutanderätt. Frågorna är formulerade som påståenden, till vilka man kan svara: ja, nej, eller vet ej.

De personer vi har valt att intervjua är medlemmar som varit eller är aktiva i synagogskommittén, gabbagruppen samt tjänstemän med anknytning till Stora synagogans verksamhet under den aktuella undersökningsperioden, dvs 2009-2021.²² Dessa är på inget sätt representativa för alla medlemmar i Judiska församlingen. Men för att avgränsa skaran tillfrågade har vi valt att tillfråga de som vi uppfattar som mest berörda av frågan.

Totalt har drygt 50 personer fått enkäten.²³ Samtliga har svarat anonymt. 35 personer har svarat, vilket ger ett högt svarsresultat, och visar på ett stort engagemang för frågan.

Resultat av enkätundersökning om vad medlemskapet i Masorti Europe betyder:

1. *Det har gett mig möjlighet till utbyte på det personliga planet med andra masortiförsamlingar i Europa:* 18 svarar ja, 12 svarar nej, 5 svarar vet ej.

2. *Det har bidragit till att Stora synagogan har fått hjälp med olika tolkningsfrågor rörande judisk lag och tradition:* 25 svarar ja, 7 svarar nej, 3 svarar vet ej.

3. *Det har bidragit till att Stora synagogan har fått hjälp med konverteringar i alla dess steg:*
23 svarar ja, 5 svarar nej, 7 svarar vet ej.

4. *Det har bidragit till att Stora synagogan har fått hjälp med att förtydliga sina utbildningsplaner vid bar och batmitvza:* 13 svarar ja, 5 svarar nej, 17 vet ej.

---

²² Gunila Lefebure samt synagogskommittén har bidragit till att ta fram namn på drygt 50 personer. Några adresser har varit inaktuella och kommit i retur. Vi har försökt att söka efter rätta adresser, men inte alltid lyckats.

²³ Enkäten har framställts digitalt i "survey monkey" format med hjälp av Jessica Lewin, kommunikationsansvarig vid Judiska församlingen. Enligt Jessica förefaller alla 35 svarande vara unika, i bemärkelsen att en person har endast svarat en gång på enkäten, dvs en person per IP adress.

5. *Det har underlättat vid rekrytering av ny rabbin:* 23 svarar ja, 7 svarar nej, 5 vet ej.
6. *Det har bidragit till att vi har fått gästrabbin i väntan på en ordinarie rabbin:* 13 svarar ja, 9 svarar nej, 13 vet ej.
7. *Det har bidragit till att vi har kunnat ta emot en masorti shelichah:* 24 svarar ja, 3 svarar nej, 8 svarar vet ej.
8. *Det har bidragit till tydlighet kring vem som äger tolkningsföreträde i synagogan:* 11 svarar ja, 17 svarar nej, 7 svarar vet ej.
9. *Rabbinen äger tolkningsföreträde i synagogan:* 21 svarar ja, 14 svarar nej, 0 svarar vet ej.
10. *Jag känner mig nöjd med att rabbinen bestämmer i halachiska frågor:* 25 svarar ja, 9 svarar nej, 1 svarar vet ej.
11. *Medlemskapet till Masorti Europe har ökat Stora synagogans självständighet i förhållande till andra religiösa inriktningar inom Judiska församlingen:* 16 svarar ja, 13 svarar nej, 6 svarar vet ej.
12. *Jag har deltagit i Masorti utbildningar och konferenser:* 15 svarar ja, 20 svarar nej, 0 svarar vet ej.

Slutsatser:

Resultatet av enkätundersökningen visar att majoriteten av de tillfrågande är av uppfattningen att medlemskapet i Masorti Europe har bidragit till att flertalet av de mål som sattes vid beslutet om anslutningen 2009 har uppfyllts. Det finns således en positiv inställning till att Stora synagogan är ansluten till Masorti Europe. Omkring en tredjedel av respondenterna svarande nekande eller vet ej på frågorna.

När de gäller frågorna om tolkningsföreträde visar svaren på ett mer komplext resultat. Samtidigt som flertalet menar att rabbinen äger tolkningsföreträde och är den som bör bestämma i halachiska frågor, så svarar majoriteten att medlemskapet i Masorti Europe inte har ökat tydligheten kring vem som äger tolkningsföreträdet i Stora synagogan.

Kap 5. Har medlemskapet inneburit förändringar avseende halachiska tolkningar av Stockholms ”minhag” eller kring vem som äger tolkningsföreträde gällande halachiska frågor i synagogan?

För att besvara frågan behöver vi veta vad som menas med Stockholms ”minhag”. Den frågan har inga självklara svar. De lokala traditioner som ryms inom Stora synagogans verksamhet har förändrats och utvecklats över tid. Att vissa traditioner bibehålls och andra förändras (snabbt eller långsamt) är ofta resultatet av ett samspel mellan olika aktörers engagemang/brist på engagemang och kompetens/brist på kompetens, samt de politiska och samhällseliga omständigheterna kring hanteringen av frågan.

Vi har tillfrågat två församlingsordföranden under den aktuella perioden och fått till viss del olika svar, vilket tyder på att det finns olika tolkningar om vad som är en ”minhag”.²⁴ De ombads även besvara frågan ”Vad tycker du är Stockholms ”minhag” i relation till beslutandefrågor i Stora synagogan?”. Även här får vi delvis lite olika svar.

---

²⁴ Se Lena Posner svar: 1. Vad tycker du är Stockholms ”minhag” i relation till gudstjänstordningen i Stora synagogan? : Den viktigaste minhagen har varit det kantoral, dvs böner med musik ackompanjerat av orgeln. Under många år var det musik komponerad av tidigare kantor Leo Rosenblüth, som framfördes. (Hans kantoral musik framförs också på andra håll i Europa, bl a Tyskland). 2. Vad tycker du är Stockholms ”minhag” i relation till beslutandefrågor i Stora synagogan?: Stora synagogan är hela församlingens synagoga, och därmed har det också varit alla medlemmars synagoga. Beslut om förändringar i gudstjänstordning, (egalitär eller inte, aliyot för Cohen och Levy, familjesittning/mixed sittning) har fattats av det högsta beslutande organet i Församlingen, nämligen fullmäktige.

Se Aron Verständigs svar: 1. Vad tycker du är Stockholms ”minhag” i relation till gudstjänstordningen i Stora synagogan? : Jag tror inte att man kan säga att det finns en enhetlig minhag gällande Stockholms stora synagoga. En gång i tiden var den reform men sedan slutet på 1940-talet när Kurt Wilhelm ersatte Ehrenpreis så blev den betydligt mer konservativ. Den största förändringen i mer modern tid var för ca 15 år sedan då gudstjänsterna blev egalitära. Den enda röda tråden under dessa år är att synagogan varit icke-ortodox. 2. Vad tycker du är Stockholms ”minhag” i relation till beslutandefrågor i Stora synagogan? : Sett över de 150 år som synagogan funnits har rabbinerna haft ett stort inflytande över gudstjänsternas utformning i samråd med kantorerna och gudstjänstbesökarna. Inte sällan har dessa samråd ägt rum inom någon form av kommitté för stora synagogan. Större förändringar (såsom när synagogan blev egalitär) föregicks av en medlemsomröstning och beslut av fullmäktige.

Enligt Judiska församlingens stadga har enskilda religiösa tjänstemän t.ex. rabbinen, inte rätt att genomföra större förändringar av gudstjänstordningen i Stora synagogan. Den frågan äger styrelsen.²⁵ Dessa stadgar har antagits av hela församlingen och dess medlemmar. Samtidigt anger kriterierna för ett medlemskap i Masorti Europe att rabbinen äger tolkningsföreträde i halachiska frågor, till vilken vi räknar ”större förändringar av gudstjänstordningen”. Som vi ser det har därmed anslutningen till Masorti Europe gett upphov till en kollision mellan olika styrdokument, vilket kan förklara varför enkätsvararna tycker att medlemskapet både skapar tydlighet och otydlighet på samma gång.

Kap 6. Har anslutningen påverkat möjligheterna avseende rekrytering av rabbin och kantorstjänster?

Flertalet av de tillfrågade i enkätundersökningen menar att så är fallet. Vi tolkar det som att flertalet är av uppfattningen att anslutning varit positiv i denna fråga. På vilket sätt medlemskapet det facto har varit en hjälp och bidragit i rekryteringsarbetet har vi dessvärre inga uppgifter på. Sedan anslutningen till Masorti Europe 2009 har minst fyra rekryteringar genomförts; två rabbiner och två kantorer. Omsättningen av religiösa tjänstemän har således varit relativt hög, inte minst i beaktande av denna korta period som här avses. Vi har inte ställt frågan om anslutningen även har påverkat situationen i negativ riktning, dvs att den också har bidragit till att tjänstgöringar har avslutats. En sådan möjlighet kan inte uteslutas.

Kap 7. Hur fristående / bunden är Stora synagogan i förhållande till Masorti?

För att bli medlem i Masorti ska vissa kriterier uppfyllas (se kriterier i kap 2). Dessa rymmer alla tänkbara seder och bruk inom synagogans verksamhet; såsom gudstjänstordning, siddur, tolkningsföreträde, synen på halacha, konverteringar, synen på jämställdhet mellan könen etc.

---

²⁵ Se Judiska församlingens stadga. Ligger bland på Judiska församlingens hemsida. Se § 16. ” Innan beslut fattas av större förändringar av gudstjänstordningen i Stora synagogan ska fullmäktige beredas tillfälle att yttra sig.”

Kriterierna anger även när Bet Din i Europa, liksom till The Committé on Law and Standard i USA, har företräde framför lokala beslut.

Ett medlemskap i Masorti innebär därmed att Stora synagogan har förbundet sig att uppfylla dessa kriterier. Å andra sidan är det oklart om Masorti följer upp huruvida dessa kriterier omsätts i praktiken, och om det iså fall blir några påföljder. Detta har vi inte utrett.

Särskilt intressant att notera är att kriterierna sträcker sig även utanför synagogans domän, till exempel i frågor som rör synen på Israel, synen på Tikkun Olam, utbildningsfrågor och synen på ansvarstagande för andra judar etc. Här kan skönjas ett visst mått av kollision mellan Masortis kriterier och Judiska församlingens stadgar och organisation.

Kap 8. Vad kan ett eventuellt utträde innebära för Stora synagogan och för församlingen i stort?

En klar majoritet av de tillfrågade i vår enkätundersökning förefaller vara positiva till ett medlemskap i Masorti Europe. Vi har inte ställt frågan om vad ett eventuellt utträde innebär.

En minoritet av de tillfrågade har en mer negativ syn på vad medlemskapet innebär, och de nyttjar heller inte Masorti tjänster t.ex. i form av utbildningar och konferenser. För att kunna besvara denna fråga behöver man därför titta närmare på de kriterier som anses vara väsentliga för ett medlemskap i frågan och utreda om synen på dessa har förändrats sedan anslutningen 2009.

Vad fungerar bra och vad är mindre bra? Hur kan ett medlemskaps nyttjas för att få största möjliga fördelar för verksamhet i Stora synagogan? Samtidigt bör ett medlemskap diskuteras och sättas i relation till Judiska församlingen som helhet.

Helt klart är att frågan om vem som avgör vad i vilka frågor blir allt svårare att utreda ju flera externa aktörer som åberopar en roll i lokala beslutande frågor, i synnerhet då medlemskapet avser en synagoga som inte utgör en egen organisation utan ingår i enhetsförsamlingen.

Det här problemet finns sannolikt inte i de flesta andra församlingar som ingår i Masorti Europe (eller Masorti Olam) eftersom dessa inte är enhetsförsamlingar utan ofta renodlade

synagogor. Kriterierna är därför dåligt anpassade till den svenska modellen och den svenska enhetsförsamlingen.

En slutsats är därför att ett aktivt medlemskap i Masorti – där kriterierna efterlevs – kan riskera att undergräva Judiska församlingens autonomi och dess stadgar.²⁶ Ett medlemskap må stärka rabbinens roll i Stora synagogan och på sikt även verksamheten där, men med risk att detta sker på bekostnad av Judiska församlingens autonomi som enhetsförsamling.

Kap 9. Sammanfattning

Vi har efter bästa förmåga försökt besvara frågorna i uppdraget.

Till en början med kan vi konstatera att dokumentationen kring anslutningen 2009 förefaller ha sina brister. Ytterligare undersökningar kan i bästa fall tydliggöra när och vilka som stod bakom den formella ansökan om medlemskap.

Vi har tillfrågat drygt 50 personer som är eller har varit aktiva inom synagogskommittén, gabbagrupperna eller har tjänstgjort/tjänstgör i Stora synagogan. Flertalet menar att anslutningen till Masorti Europe har bidragit positivt till verksamheten i Stora synagogan. Däremot ger enkätundersökningen ett komplext och dubbeltydigt svar på frågan om tolkningsföreträde. Det senare kan förklaras med att kriterierna inom Masorti Europe och Judiska församlingens stadgar delvis talar olika språk och ger olika riktlinjer.

Vi kan också konstatera att den konservativa rörelsen i världen rör sig åt olika håll, vilket kan bidra ytterligare till otydlighet inom och mellan olika Masorti församlingar. Denna friktion har visat sig särskilt under pandemin då olika tolkningar fått olika konsekvenser. I USA sneglar man mer åt det reforma/liberala hållet, medan man i Europa lutar mer åt det ortodoxa hållet.

Vi hoppas att denna utredning har besvarat frågorna i uppdraget och därmed givit ordföranden ett tillfredsställande underlag för vidare beredning. Vi hoppas även att vi i någon mån har

---

²⁶ Det här problemet uppmärksammade redan av förtroendevalda och Masortis representanter vid mötet i Stockholm 2008, fast det då handlade om att skapa en jämvikt mot de ortodoxa som man ansåg riskera att undergräva enhetsförsamlingen. Se kapitel 2.

bidragit till att höja blicken genom att också visa på frågans betydelse för Judiska församlingens framtida vägval.